

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ

Культура в сучасних умовах відіграє вирішальну роль у формуванні й утвердженні громадянського суспільства з високими гуманістичними цінностями, в розвитку й самореалізації особистості, сприяє зміцненню суверенітету України. Сучасні демократичні держави відійшли від ідеї підпорядкованості культури іншим сферам суспільного життя. Концепції підтримки культури випливають із самоцінності культури, але водночас — із обов'язку держави зберегти цю самоцінність, мінімально впливаючи при цьому на самостійність культури. Формування такої національної культури потребує проведення відповідної культурної політики нашої держави. Саме від обґрунтованої політики в галузі культури залежить забезпечення необхідних умов для розвитку і діяльності кожної людини незалежно від статі, як найвищої цінності суспільного розвитку.

Тому в контексті окресленої проблеми особливої уваги заслуговують праці вчених, присвячені дослідженню культурної політики в умовах демократичної держави. Якщо в роботах 50–80-х рр. ХХ ст. проблема розглядалась однобічно і значна увага приділялась ролі держави, практично ігнорувались інші суб'єкти культурної політики та процеси співвідношення їх у культуротворчих процесах, то сучасні погляди більш різнобічні, а нові методологічні засади дають широку можливість для комплексного аналізу завдань, методів та інструментів культурної політики. Незважаючи на різні підходи авторів, можна стверджувати, що більшість розглядає державну культурну політику як певну взаємодію держави із сферою культури та комплекс регульованих принципів адміністративних і фінансових видів діяльності й процедур, що забезпечують основу діяльності держави й суспільства у сфері культури.

У широкому плані, державна культурна політика охоплює культурні аспекти всіх державних програм її розвитку. У вузькому значенні вона передбачає розробку концепції функціонування й подальшого прогресу систем освіти, науки, культури і створення із цією метою сукупності норм і принципів, що визначають зміст, розвиток та поширення культури, регулювання тенденцій прогресу духовно-ціннісних аспектів суспільного життя [2, 4–6].

У роботах радянського періоду підкреслювалась позиція про вирішеність жіночого питання в СРСР і не враховувався реальний вплив жінок на конструювання суспільства, передачу традицій, формування духовних цінностей.

У 90-х роках розповсюджуються ідеї фемінізму та задекларовано принципи про необхідність написання «історії жіночої культури» [5; 6]. І, нарешті, з'являється термін «гендер», який більш конструктивно вміщує в собі багатомірні стосунки між людьми як носіями культури, духовності і традицій. На сьогодні вже є певний доробок в галузі фемінології і гендерології у вивченні проблеми участі і самореалізації жінок у культурних процесах, з'явилися ком-

плексні праці [1]. Завдяки творчості С. Павличко, В. Агеєвої, Т. Гундорової та О. Забушко були запроваджені феміністичні підходи в аналіз новітньої культури. Найбільш яскраво це проявилось в нових поглядах на творчість Л. Українки та О. Кобилянської, що вивело феміністичне літературознавство в лідери трансформації культурного ландшафту сучасної України. Серед посткомуністичних країн її культура виділяється рівнем уваги до гендеру в обговоренні шляхів трансформації національної культури в постмодерному контексті. Свідченням чого стала поява центрів гендерних досліджень в Києві, Одесі, Харкові та Львові.

Але, незважаючи на певну феміністичну традицію, загальне ставлення до фемінізму в українському суспільстві є досить настороженим. Серед діячів культури багато тих, хто вважає правильними традиційні гендерні стереотипи. Так, Н. Лавріненко стверджує, що «матріархат, зафіксований у документах Київської Русі, стосувався лише заміжніх жінок. Нині це міф. Берегиня — мати нації. Така фікція вводить в оману жінок, приваблюючи хибким відчуттям високого статусу та влади, і прив'язує до традиційних обов'язків» [4, 23].

Сучасний підхід досліджень культури тісно пов'язаний з тенденцією антропологізації мислення, що, зокрема, відзначається широким використанням термінів психології і навіть психіатрії [3, 27], а також поняттям ментальності як основи для визначення типу культури, тобто сукупності змістовних і феноменологічних характеристик культури у даному просторово-часовому вимірі.

Розглядаючи менталітет як об'єктивний чинник, що формує політико-психологічну спільність людей, в конкретних його проявах мову потрібно вести про уявлення почуття, цінності та інші характеристики спільності, що вивчаються. Менталітет є сукупністю духовних людських проявів у процесі життєдіяльності. Тому саме переважаючий вид діяльності накладає відбиток на ментальні риси будь-якого етносу, що в свою чергу впливає і на розподіл соціальних ролей чоловіків та жінок у певному соціумі.

У фольклорі та художній творчості знаходить відображення такий архетип, як образ «матері-землі». Він, зокрема, визначає і шанобливе ставлення до жінки в українському суспільстві. Більш того, у несвідомому психіки українського народу домінує материнсько-жіночий елемент над батьківсько-чоловічим [3, 28]. А перевага жіночого компонента в психічній структурі українця визначає характер його уявлень про своє місце у світі. Пріоритет родини, оточення близьких людей, а не великих об'єднань, згуртованих по типу громади, проникнутих єдиною метою, — все це ознаки родинного типу життя нашого народу.

Починаючи з Д. Чижевського, багато дослідників приписують українському менталітетові «філософію серця», чутливість, вразливість, емоційність, сентиментальність, тобто риси чисто жіночого характеру, на протизвагу раціоналізмові, здатності до ризику, динамічності західних європейців. Особливо яскраво це проявилось в культурі періоду романтизму. Українська література XIX ст. — це справжній культ жінки, трудівниці, коханої. І найвизначніша серед них — мати, яка дає нове життя і виховує з сина воїна-захисника власного народу.

Розглядаючи духовно-інтелектуальну ауру нації, більшість дослідників зазначає, що в Україні був і є значний інтелектуальний потенціал, здатний поставити країну в ряд найбільш прогресивних і передових. Для цього необхідна чітка стратегія і бажання держави. Тому культурну політику можна розглядати і як комплекс заходів для своєчасного налагодження наукового й освітнього забезпечення таких принципів, які передбачають цілеспрямовану підготовку кадрів для кваліфікованого регулювання соціокультурних процесів. Очевидно, що визначення ролі жінок не може бути побудоване тільки на статистиці їх участі і представництві в установах науки і освіти.

Сучасна демократія спирається на міцний фундамент участі всіх громадян у визначенні мети і завдань політики, в т. ч. і у сфері культури. Зростання ролі жінок у структурах влади трансформує її в бік соціально-культурних аспектів розвитку суспільства — охорони здоров'я, освіти, духовності і т. д. Тому висновок ООН при аналізі діяльності парламентів країн з різними гендерними характеристиками — тільки паритетна участь чоловіків і жінок в структурах державної влади гарантує прийняття збалансованих рішень, а тому забезпечує стабільний розвиток кожної країни.

В Україні завжди було сильне прагнення до самоствердження особистості, автономії особистості і суспільства. Це свідчить про надійну соціальну основу для демократизації суспільства на принципах самоврядування. На мікрорівні влади — в повсякденному житті, сім'ї — гендерні відносини все більш стають партнерськими, базуючись на нормах рівних прав.

Таким чином, існують різні думки, часто досить суперечливі, серед представників певних соціальних груп та політичних сил, інших суб'єктів, які мають свої інтереси та пріоритети.

Досвід нашої країни переконує, що, по-перше, державна культурна політика повинна враховувати історичні традиції та сучасну соціокультурну ситуацію. По-друге, тільки завдяки зваженій державній політиці можна ліквідувати нерівність громадян, забезпечити право представникам кожної статі на користування національними духовними і матеріальними здобутками.

Література

1. Гендер і культура. — К.: Факт, 2001.
2. Горлова И. История правового регулирования отношений использования земель и развития культуры общества // Политические науки. — 2002. — № 5.
3. Колесник І. І. Українська культура та історіографія: історія ментальностей// Український історичний журнал. — 2002. — № 11.
4. Лаврінченко П. Гендерні стереотипи масової свідомості // Пекін+5. — К., 1995.
5. Павличко С. Фемінізм. — К.: Основа, 2002.
6. Теория и история феминизма. — Х.: Ф.-Пресс, 1996.